

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

ΥΠΟΘΕΣΗ ΚΑΚΑΜΟΥΚΑΣ ΚΑΙ ΛΟΙΠΟΙ κατά ΕΛΛΑΔΑΣ

(προσφυγή αριθ. 38311/02)

ΑΠΟΦΑΣΗ

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ

15 Φεβρουαρίου 2008

Η παρούσα απόφαση είναι οριστική αλλά μπορεί να υποστεί τυπικές διορθώσεις.

Στην υπόθεση Κακαμούκας και λοιποί κατά Ελλάδας,

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, συνεδριάζοντας σε διευρυμένο τμήμα η σύνθεση του οποίου έχει ως εξής:

Jean-Paul Costa, *πρόεδρος,*

Χρήστος Ροζάκης,

Nicolas Bratza,

Boštjan M. Zupančič,

Peer Lorenzen,

Riza Türmen,

Karel Jungwiert,

Josep Casadevall,

Margarita Tsatsa-Nikolovska,

Rait Maruste,

Snejana Botoucharova,

Mindia Ugrekhelidze,

Vladimiro Zagrebelsky,

Lech Garlicki,

David Thór Björgvinsson,

Danutė Jočienė,

Mark Villiger, *δικαστές,*

και Vincent Berger, *γραμματέας τμήματος,*

Αφού διασκέφθηκε κεκλεισμένων των θυρών στις 7 Μαρτίου 2007 και στις 9 Ιανουαρίου 2008,

Εκδίδει την ακόλουθη απόφαση, η οποία ελήφθη κατά την τελευταία ημερομηνία:

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση έχει εισαχθεί με μία προσφυγή (αριθ. 38311/02) στρεφόμενη κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας, η οποία κατατέθηκε ενώπιον του Δικαστηρίου σύμφωνα με το άρθρο 34 της Σύμβασης για την προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών («η Σύμβαση») από πενήντα οκτώ Έλληνες υπηκόους, τα ονόματα των οποίων εκτίθενται στο παράρτημα («οι προσφεύγοντες»), στις 17 Οκτωβρίου 2002.

2. Οι προσφεύγοντες εκπροσωπούνται από τον κύριο Δ. Νικόπουλο και τον κύριο Κ. Γκιόκα, δικηγόρους του Δικηγορικού Συλλόγου της Θεσσαλονίκης. Η Ελληνική Κυβέρνηση («η Κυβέρνηση») εκπροσωπείται από τους απεσταλμένους του αντιπροσώπου της, κυρία Γ. Σκιάνη και κύριο Κ. Γεωργιάδη, παρόδρους του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

3. Οι προσφεύγοντες παραπονούνται, *inter alia*, υπό το πρίσμα του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης, για την διάρκεια δύο διαδικασιών ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας.

4. Η προσφυγή ανατέθηκε στο πρώτο τμήμα του Δικαστηρίου (άρθρο 52 § 1 του κανονισμού). Εντός του τμήματος αυτού το σώμα δικαστών που έκρινε την υπόθεση (άρθρο 27 § 1 της Σύμβασης) συγκροτήθηκε όπως προβλέπει το άρθρο 26 § 1 του κανονισμού.

5. Στις 25 Μαρτίου 2004, η προσφυγή κηρύχθηκε εν μέρει απαράδεκτη από σώμα δικαστών του εν λόγω τμήματος, το οποίο αποτελείτο από τους ακόλουθους δικαστές: Peer Lorenzen, Χρήστο Ροζάκη, Giovanni Bonello, Françoise Tulkens, Nina Vajić, Elisabeth Steiner και Khanlar Hajiyev, καθώς και τον Søren Nielsen, γραμματέα τμήματος.

6. Στις 24 Μαρτίου 2005, το εναπομείναν τμήμα της προσφυγής κηρύχθηκε εν μέρει παραδεκτό (βλέπε πιο πάνω παράγραφο 3) από σώμα δικαστών του τμήματος αυτού, το οποίο αποτελείτο από τους ακόλουθους δικαστές: Françoise Tulkens, Χρήστο Ροζάκη, Peer Lorenzen, Nina Vajić, Snejana Botoucharova, Anatoli Kovler και Elisabeth Steiner, καθώς και τον Søren Nielsen, γραμματέα τμήματος.

7. Στις 22 Ιουνίου 2006, σώμα δικαστών του τμήματος αυτού το οποίο αποτελείτο από τους ακόλουθους δικαστές – Λουκή Λουκαΐδη, Χρήστο Ροζάκη, Françoise Tulkens, Nina Vajić, Anatoli Kovler, Elisabeth Steiner και Khanlar Hajiyev – καθώς και από τον Søren Nielsen, γραμματέα τμήματος, αποφάνθηκε ομόφωνα ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 λόγω υπερβολικής διάρκειας της επίδικης διαδικασίας. Το σώμα δικαστών ομοίως αποφάνθηκε, με πέντε ψήφους έναντι δύο, να επιδικάσει σε κάθε προσφεύγοντα διάφορα ποσά για ηθική βλάβη.

8. Στις 28 Ιουλίου 2006, η Κυβέρνηση διατύπωσε αίτηση παραπομπής της υπόθεσης ενώπιον του Διευρυμένου Τμήματος, δυνάμει του άρθρου 43 της Σύμβασης και 73 του κανονισμού του Δικαστηρίου. Στις 23 Οκτωβρίου 2006, μία επιτροπή του Διευρυμένου Τμήματος έκανε δεκτή την εν λόγω αίτηση.

9. Η σύνθεση του Διευρυμένου Τμήματος αποφασίσθηκε σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 27 § 2 και 3 της Σύμβασης και 24 του κανονισμού.

10. Η Κυβέρνηση κατέθεσε έγγραφες παρατηρήσεις (άρθρο 59 § 1 του κανονισμού).

11. Μία δημόσια συνεδρίαση έλαβε χώρα στο Μέγαρο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, στο Στρασβούργο, στις 7 Μαρτίου 2007 (άρθρο 59 § 3 του κανονισμού).

Ενώπιον του Δικαστηρίου εμφανίσθηκαν:

- για την Κυβέρνηση

κ. Γ. ΣΚΙΑΝΗ, πάρεδρος του

Νομικού Συμβουλίου του Κράτους

κ. Κ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ, πάρεδρος του

Νομικού Συμβουλίου του Κράτους *απεσταλμένοι του αντιπροσώπου*

κ. Ι. ΜΠΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, δικαστικός

αντιπρόσωπος του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους *πληρεξούσιος*

- για τους προσφεύγοντες

κ. Δ. ΝΙΚΟΠΟΥΛΟΣ

πληρεξούσιος

Το Δικαστήριο άκουσε τις αγορεύσεις των κυρίου Νικόπουλου, κυρίας Σκιάνη και κυρίου Γεωργιάδη.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ

I. ΟΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΠΙΣΩ ΑΠΟ ΤΗ ΔΙΑΦΟΡΑ

A. Το πλαίσιο της υπόθεσης

1. Η περίοδος 1925-1936

12. Στις 7 Απριλίου 1925, το Ελληνικό Δημόσιο προέβη στην απαλλοτρίωση μιας έκτασης 534.892 τ.μ., η οποία βρίσκεται στην περιφέρεια της πόλης της Θεσσαλονίκης (περιοχή της Μίκρας), με σκοπό να κατασκευάσει εκεί ένα

αεροδρόμιο. Η έκταση αυτή, η οποία σήμερα ανήκει στον Δήμο Καλαμαριάς, συμπεριελάμβανε οικόπεδα που ανήκαν στους ανιόντες των προσφευγόντων.

13. Το ποσό της αποζημίωσης της απαλλοτρίωσης ορίστηκε με τις αποφάσεις με αριθμούς 1321/1926 και 703/1929 του Μονομελούς Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης, 9/1930 του Εφετείου Θεσσαλονίκης και 116/1931 του Αρείου Πάγου.

14. Με την απόφαση αριθ. 293/1936, του προέδρου του Μονομελούς Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης, οι ανιόντες των προσφευγόντων αναγνωρίστηκαν δικαιούχοι της εν λόγω αποζημίωσης. Εν τούτοις, το Δημόσιο αρνήθηκε να τους την καταβάλει. Τελικά, το αεροδρόμιο κατασκευάστηκε αλλού.

2. Η περίοδος 1967-1972

15. Στις 22 Ιουνίου 1967, με κοινή απόφαση του Υπουργού Οικονομικών και του Υπουργού Δημοσίων Έργων (αριθ. Ε.17963/8019), το Δημόσιο προέβη στην απαλλοτρίωση της πιο πάνω αναφερομένης ιδιοκτησίας που περιελάμβανε και τα επίδικα οικόπεδα, με σκοπό να κατασκευάσει εκεί εργατικές κατοικίες. Ελλείψει πραγματοποίησης σκοπού κοινής ωφελείας, η απόφαση αυτή ανακλήθηκε στις 6 Ιουλίου 1972.

3. Η περίοδος 1972-1988

16. Στις 29 Ιουνίου 1972, ένα βασιλικό διάταγμα προόρισε την ιδιοκτησία για την κατασκευή ενός αθλητικού κέντρου.

17. Στις 14 Μαΐου 1987, ο Νομάρχης Θεσσαλονίκης τροποποίησε το ρυμοτομικό σχέδιο της περιοχής όπου βρίσκονταν τα οικόπεδα των προσφευγόντων, την οποία χαρακτήρισε «χώρο πρασίνου» και «ζώνη ψυχαγωγίας και αθλητισμού». Η απόφαση αυτή επικυρώθηκε με μία απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος και Δημοσίων Έργων με ημερομηνία 31 Ιουλίου 1987, καθώς και με ένα προεδρικό διάταγμα της 22 Αυγούστου 1988.

B. Η διαδικασία για την τροποποίηση του ρυμοτομικού σχεδίου του 1987

18. Στις 28 Ιουνίου 1994, οι προσφεύγοντες ή οι ανιόντες τους κατέθεσαν στην Νομαρχία Θεσσαλονίκης μία αίτηση για την τροποποίηση του ισχύοντος ρυμοτομικού σχεδίου προκειμένου να αρθεί το βάρος επί των ιδιοκτησιών τους. Η Νομαρχία δεν απάντησε.

19. Στις 20 Νοεμβρίου 1994, οι προσφεύγοντες ή οι ανιόντες τους κατέθεσαν ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας μία αίτηση ακύρωσης της σιωπηρής άρνησης της διοίκησης να άρει το βάρος επί των ιδιοκτησιών τους.

20. Στις 11 Ιανουαρίου 1996, ο δήμος Καλαμαριάς κατέθεσε ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας τις παρατηρήσεις του επί της υπόθεσης. Η συζήτηση έλαβε χώρα στις 26 Μαρτίου 1997.

21. Στις 20 Οκτωβρίου 1997, το Συμβούλιο της Επικρατείας έκανε δεκτή την αίτηση των προσφευγόντων. Ειδικότερα, έκρινε ότι, αφού δεν προέβη, στο διάστημα μιας μακράς περιόδου, στην απαλλοτρίωση των εν λόγω οικοπέδων, προκειμένου να επιτρέψει την πραγματοποίηση του έργου που προβλεπόταν από το ρυμοτομικό σχέδιο, η διοίκηση είχε την υποχρέωση να άρει το βάρος επί των επιδίκων ιδιοκτησιών. Το ανώτατο δικαστήριο παρέπεμψε την υπόθεση στην διοίκηση προκειμένου να λάβουν τα απαραίτητα μέτρα ώστε να αποδεσμευτούν τα οικοπέδα των προσφευγόντων (αποφάσεις αριθ. 4445/1997, 4447/1997 και 4448/1997). Οι αποφάσεις αυτές καθαρογράφηκαν και θεωρήθηκαν στις 25 Φεβρουαρίου 1998.

22. Οι προσφεύγοντες εκτιμούν ότι η σημερινή αξία των εν λόγω οικοπέδων είναι περίπου 24.000.000 ευρώ.

II. ΟΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΠΟΥ ΑΠΟΤΕΛΟΥΝ ΤΟ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΣ ΔΙΑΦΟΡΑΣ

A. Η διαδικασία που εισήγαγε ο δήμος Καλαμαριάς κατά των αποφάσεων αριθ. 4445/1997, 4447/1997 και 4448/1997 του Συμβουλίου της Επικρατείας

23. Στις 30 Σεπτεμβρίου 1998, ο Δήμος Καλαμαριάς άσκησε τριτανακοπή κατά των πιο πάνω αναφερομένων αποφάσεων που εκδόθηκαν από το Συμβούλιο της Επικρατείας σε ό,τι αφορά τους προσφεύγοντες αριθ. 1-9, 12-19, 23, 26-31, 33-40, 42-44, 46-49 και 58, οι οποίοι είχαν εισάγει ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας τις διαδικασίες οι οποίες οδήγησαν στις αποφάσεις αριθ. 4445, 4447 και 448/1997. Αυτό το ένδικο μέσο, στο οποίο έχουν πρόσβαση τα πρόσωπα που δεν ήταν ούτε διάδικοι ούτε εκπροσωπήθηκαν στην δίκη, επιτρέπει σε αυτά να προσβάλουν μία απόφαση που τα βλάπτει. Σε περίπτωση που η τριτανακοπή –η οποία δεν έχει ανασταλτικό αποτέλεσμα- κριθεί βάσιμη, οι προσβαλλόμενες αποφάσεις ακυρώνονται αναδρομικά και η αίτηση ακύρωσης που έχει εισαχθεί από τον

ανακόπτοντα επανεξετάζεται. Εν προκειμένω, επειδή η τριτανακοπή δεν είχε ανασταλτικό αποτέλεσμα, οι αποφάσεις αριθ. 4445/1997, 4447/1997 και 4448/1997 παρέμειναν επομένως άμεσα εκτελεστές.

24. Στις 28 Νοεμβρίου 2001, το Συμβούλιο της Επικρατείας κήρυξε την τριτανακοπή απαράδεκτη (αποφάσεις αριθ. 4148/2001, 4149/2001 και 4150/2001). Έκρινε ότι ο Δήμος Καλαμαριάς δεν μπορούσε να χρησιμοποιήσει αυτό το ένδικο μέσο διότι είχε ήδη την ευκαιρία να υποβάλει τις παρατηρήσεις του επί της υποθέσεως. Οι αποφάσεις αυτές καθαρογράφηκαν και θεωρήθηκαν στις 17 Απριλίου 2002.

B. Το νέο ρυμοτομικό σχέδιο και η διαδικασία για την ακύρωσή του

25. Στις 13 Μαΐου 1999, ο Υπουργός Περιβάλλοντος και Δημοσίων Έργων προέβη στην τροποποίηση του ρυμοτομικού σχεδίου του Δήμου Καλαμαριάς για να διαθέσει την επίδικη ιδιοκτησία για την κατασκευή ενός χώρου ψυχαγωγίας και αθλητισμού (απόφαση αριθ. 12122/2761).

26. Στις 9 Σεπτεμβρίου 1999, οι προσφεύγοντες ή οι ανιόντες τους κατέθεσαν ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας μία αίτηση ακύρωσης της πιο πάνω αναφερόμενης απόφασης. Μοναδικός σκοπός της εν λόγω αίτησης ήταν η αμφισβήτηση της νομιμότητας της επίδικης διοικητικής πράξης.

27. Στις 11 Σεπτεμβρίου 2002, προσκόμισαν διάφορα δικαιολογητικά για την στήριξη της αίτησής τους, συμπεριλαμβανομένων των τίτλων κυριότητας. Η συζήτηση, η οποία είχε οριστεί αρχικά για τις 8 Νοεμβρίου 2000, αναβλήθηκε στη συνέχεια πολλές φορές. Έλαβε τελικά χώρα στις 29 Οκτωβρίου 2003. Από τον φάκελο προκύπτει ότι το Συμβούλιο της Επικρατείας δεν έχει εκδώσει ακόμη την απόφασή του.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

I. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 6 § 1 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

28. Οι προσφεύγοντες αριθ. 1-9, 12-19, 23, 26-31, 33-40, 42-44, 46-49 και 58 παραπονούνται για την διάρκεια της τριτανακοπής που ασκήθηκε από τον δήμο

Καλαμαριάς ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας. Επιπλέον, όλοι οι προσφεύγοντες παραπονούνται για την διάρκεια της διαδικασίας για την ακύρωση του νέου ρυμοτομικού σχεδίου. Επικαλούνται το άρθρο 6 § 1 της Σύμβασης, του οποίου τα εφαρμοστέα αποσπάσματα έχουν ως εξής:

«Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθή (...) εντός λογικής προθεσμίας, υπό δικαστηρίου (...) το οποίον θα αποφασίση (...) επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αστικής φύσεως (...)»

A. Η απόφαση του τμήματος

29. Στην απόφασή του της 22 Ιουνίου 2006, το τμήμα έκρινε ότι, υπό το φως της νομολογίας επί παρόμοιων υποθέσεων, η διάρκεια των δύο διαδικασιών υπήρξε υπερβολική και δεν ήταν σύμφωνη με την απαίτηση της «λογικής προθεσμίας». Κατέληξε συνεπώς ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 § 1.

B. Οι ισχυρισμοί των διαδίκων

1. Οι προσφεύγοντες

30. Οι προσφεύγοντες δεν κατέθεσαν περαιτέρω παρατηρήσεις επί του ζητήματος αυτού.

2. Η Κυβέρνηση

31. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η απόφαση του τμήματος δεν έπρεπε να έχει λάβει υπόψη τη διαδικασία της τριτανακοπής που άσκησε ο δήμος Καλαμαριάς ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας. Ισχυρίζεται ότι η διαδικασία αυτή, η οποία δεν εισήχθη από κάποιον από τους προσφεύγοντες, δεν μπορεί να είχε κανένα αντίκτυπο, έστω και έμμεσο, επί της κύριας διαδικασίας που είχαν εισάγει οι προσφεύγοντες ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας.

Γ. Η εκτίμηση του Δικαστηρίου

32. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι η τριτανακοπή που άσκησε ο δήμος Καλαμαριάς αφορούσε ομοίως τις αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας σε ό,τι αφορά τους προσφεύγοντες αριθ. 1-9, 12-19, 23, 26-31, 33-40, 42-44, 46-49 και 58. Αν είχε κριθεί βάσιμη, οι προσβληθείσες αποφάσεις θα είχαν ακυρωθεί αναδρομικά και θα είχε επανεξετασθεί η αίτηση ακύρωσης. Συνεπώς, η τριτανακοπή μπορούσε να έχει άμεσο αντίκτυπο στο δικαίωμα των προσφευγόντων να απολαμβάνουν ελεύθερα την περιουσία τους. Ως εκ τούτου, το άρθρο 6 έχει εφαρμογή. Κατά συνέπεια, η διαδικασία αυτή πρέπει να ληφθεί υπόψη κατά τον υπολογισμό της συνολικής διάρκειας των επίδικων διαδικασιών (βλέπε, *mutatis mutandis*, *Voggenreiter κατά Γερμανίας*, αριθ. 47169/99, §§ 38-43, ECHR 2004-I).

33. Ως προς τούτο, το Διευρυμένο Τμήμα θεωρεί, για τους λόγους που προέβαλε το τμήμα, ότι η διάρκεια των δύο επίδικων διαδικασιών ήταν υπερβολική και υπήρξε ως εκ τούτου παραβίαση του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης.

II. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 41 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

34. Σύμφωνα με το άρθρο 41 της Σύμβασης,

«Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της και εάν το εσωτερικό δίκαιο του Υψηλού Συμβαλλομένου Μέρους επιτρέπει την ατελή μόνον επανόρθωση των συνεπειών της παραβίασης αυτής, το Δικαστήριο επιδικάζει στον ζημιωθέντα διάδικο, εφόσον συντρέχει λόγος, μία δίκαιη ικανοποίηση.»

A. Ζημία

1. Η απόφαση του τμήματος

35. Στην απόφασή του με ημερομηνία 22 Ιουνίου 2006, το τμήμα αποφάνθηκε ότι η μη συμμόρφωση προς την απαίτηση της «λογικής προθεσμίας» είχε προκαλέσει μία βέβαιη ηθική βλάβη στους προσφεύγοντες η οποία αιτιολογούσε την επιδίκαση αποζημίωσης. Αποφαινόμενο κατά δίκαιη κρίση, επιδίκασε 8.000 ευρώ σε κάθε έναν από τους προσφεύγοντες αριθ. 1-9, 12-19, 23, 26-31, 33-40, 42-44, 46-49 και 58 και

5.000 ευρώ σε κάθε έναν από τους προσφεύγοντες αριθ. 10-11, 20-22, 24-25, 32, 41, 45 και 50-57 για ηθική βλάβη, πλέον οποιουδήποτε ποσού που μπορεί να οφειλόταν ως φόρος.

2. Οι ισχυρισμοί των διαδίκων

36. Οι προσφεύγοντες θεωρούν ότι η δίκαιη ικανοποίηση που επιδικάζεται βάσει του άρθρου 41 της Σύμβασης πρέπει να συνεχίσει να υπολογίζεται σε ατομική βάση. Τα ποσά που επιδικάζονται για ηθική βλάβη δεν πρέπει να εξαρτώνται από τον αριθμό των προσφευγόντων. Κατά την άποψή τους, η έννοια της ηθικής βλάβης που προβάλλει η Κυβέρνηση θα οδηγούσε στη δημιουργία μίας νέας νομικής έννοιας, εκείνης της «διαμεριζόμενης ηθικής βλάβης». Σύμφωνα με την εν λόγω έννοια, όσο περισσότερα είναι τα άτομα στα οποία προκαλείται ηθική βλάβη λόγω της υπερβολικής διάρκειας μίας διαδικασίας, τόσο λιγότερη στέρηση και οδύνη υφίστανται.

37. Η Κυβέρνηση θεωρεί ότι το συνολικό ποσό που επιδίκασε το τμήμα είναι υπερβολικό και έρχεται σε αντίφαση με το πνεύμα του άρθρου 41, το οποίο προβλέπει μόνο την επιδίκαση μίας δίκαιης ικανοποίησης για την προκληθείσα ζημία. Προσθέτει ότι με την ευκαιρία και άλλων υποθέσεων που αφορούν την Ελλάδα και όπου διαπιστώθηκαν παραβιάσεις πιο σοβαρές από εκείνη του δικαιώματος για δίκη εντός λογικής προθεσμίας, το Δικαστήριο επιδίκασε μικρότερα ποσά. Θεωρεί ότι στις υποθέσεις που αφορούν τη διάρκεια μίας διαδικασίας, το Δικαστήριο θα έπρεπε να διαμορφώνει την εφαρμογή του άρθρου 41 βάσει του αριθμού των προσώπων που αφορά. Εκτιμά ειδικότερα ότι τα έξοδα της διαδικασίας και τα έννομα συμφέροντα είναι εντελώς διαφορετικά ανάλογα με το αν οι διοικούμενοι προσέφυγαν από κοινού ή ατομικά ενώπιον των δικαστηρίων. Το ίδιο ισχύει για την στέρηση που μπορεί ενδεχομένως να νιώσουν λόγω της μη φυσιολογικής καθυστέρησης σε μία δικαστική διαδικασία. Σε ό,τι αφορά την επίδικη διαδικασία, ειδικότερα, η οποία απορρέει από μία αίτηση ακύρωσης, ο αριθμός των προσφευγόντων ουδόλως μπορούσε να επηρεάσει την έκβασή της. Η Κυβέρνηση καταλήγει ότι το Διευρυμένο Τμήμα πρέπει να μειώσει το συνολικό ποσό που επιδίκασε το τμήμα για ηθική βλάβη.

3. Η Εκτίμηση του Δικαστηρίου

38. Το Δικαστήριο σημειώνει καταρχήν ότι οι διάδικοι δεν αναφέρθηκαν στην υλική ζημία που μπορεί να υπέστησαν οι προσφεύγοντες. Ως εκ τούτου, θα εξετάσει μόνο ό,τι πρέπει να επιδικαστεί για ηθική βλάβη στην προκειμένη περίπτωση, ήτοι σε μία υπόθεση που αφορούσε μία κοινή διαδικασία ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων η οποία στη συνέχεια εισήχθη από κοινού ενώπιον του Δικαστηρίου.

α) Τα κριτήρια του Δικαστηρίου

39. Πρέπει καταρχήν να υπενθυμισθεί ότι, όταν διαπιστώνει παραβίαση μίας διάταξης της Σύμβασης, το Δικαστήριο μπορεί να επιδικάσει στον ενδιαφερόμενο ένα ποσό για την ηθική βλάβη που υπέστη. Το ποσό αυτό στοχεύει στην επανόρθωση της αγωνίας, της ταλαιπωρίας και της αβεβαιότητας που απορρέουν από την παραβίαση αυτή (βλέπε *Comingersoll S.A. κατά Πορτογαλίας* [GC], αριθ. 35382/97, § 29, CEDH 2000-IV). Συνεπώς, όταν η διάρκεια μίας διαδικασίας είναι υπερβολικά μακρά, το επιδικαστέο για ηθική βλάβη ποσό πρέπει να λαμβάνει υπόψη αυτό το είδος βλάβης που μπορεί να υπέστη ο ενδιαφερόμενος.

40. Εν τούτοις, είναι αδύνατο να υπολογισθεί λεπτομερώς η αντίστοιχη σπουδαιότητα καθενός από τους παράγοντες που λαμβάνονται υπόψη κατά τον υπολογισμό του επιδικαστέου για ηθική βλάβη ποσού, ποσό το οποίο υπολογίζεται σε δίκαιη βάση. Ωστόσο, η νομολογία παρέχει έναν αριθμό οδηγιών ως προς τούτο (βλέπε, μεταξύ άλλων, *König κατά Γερμανίας* (άρθρο 50), απόφαση της 10 Μαρτίου 1980, série A no 36, σελ. 16-17, § 19, και *Davies κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, αριθ. 42007/98, § 38, 16 Ιουλίου 2002). Πρέπει ωστόσο να διευκρινισθούν οι εν λόγω οδηγίες που αφορούν την ηθική βλάβη που προκαλεί η υπερβολική διάρκεια μίας κοινής διαδικασίας.

41. Ειδικότερα, όταν διαπιστώνεται υπερβολική διάρκεια μίας κοινής διαδικασίας, το Δικαστήριο πρέπει να λαμβάνει υπόψη τον τρόπο κατά τον οποίο ο αριθμός των συμμετεχόντων σε μία τέτοια διαδικασία μπορεί να επηρεάσει την αγωνία, την ταλαιπωρία και την αβεβαιότητα που υφίσταται καθένας εξ αυτών. Ως εκ τούτου, ένας μεγάλος αριθμός συμμετεχόντων θα έχει το πιθανότερο αντίκτυπο στο ποσό της δίκαιης ικανοποίησης που θα επιδικαστεί για ηθική βλάβη. Τούτο οφείλεται στο γεγονός ότι ο αριθμός των ατόμων που συμμετέχουν σε μία κοινή διαδικασία ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων δεν είναι αδιάφορος από την άποψη της ηθικής βλάβης που μπορεί να υπέστη καθένας εξαιτίας της διάρκειας της διαδικασίας αυτής, αν τον συγκρίνουμε με την ηθική βλάβη που θα υφίστατο ένα άτομο που θα είχε

εισάγει την ίδια διαδικασία μεμονωμένα. Η συμμετοχή σε μία ομάδα ατόμων που έχουν αποφασίσει να ασκήσουν προσφυγή στην ίδια νομική ή πραγματική βάση συνεπάγεται ότι τόσο τα πλεονεκτήματα όσο και τα μειονεκτήματα μία κοινής διαδικασίας θα μοιραστούν εξίσου.

Επιπλέον, όταν την κοινή διαδικασία χειρίζεται και συντονίζει ο ίδιος εκπρόσωπος, τα έξοδα και η αμοιβή είναι για κάθε προσφεύγοντα συνήθως μειωμένα σε σχέση με την περίπτωση μίας ατομικής προσφυγής, γεγονός που διευκολύνει την προσφυγή ενώπιον δικαστηρίου. Επιπλέον, η ομαδοποίηση των προσφυγών επιτρέπει συνήθως σε ένα δικαστήριο να συνενώσει συναφείς υποθέσεις και δύναται ως εκ τούτου να διευκολύνει μία ορθή απονομή της δικαιοσύνης, της οποίας η πορεία μπορεί ομοίως να επιταχυνθεί. Μια τέτοια διαδικασία έχει ως εκ τούτου πλεονεκτήματα που πρέπει να ληφθούν υπόψη (βλέπε, *mutatis mutandis*, *Scordino κατά Ιταλίας (αριθ.1)* [GC], Αριθ. 36813/97, § 268, CEDH 2006-...).

42. Αντιθέτως, αυτά τα τελευταία χαρακτηριστικά μίας κοινής διαδικασίας μπορεί με τη σειρά τους να γεννήσουν στους ενδιαφερόμενους την προσδοκία να επιδείξει το Κράτος ταχύτητα στον χειρισμό της υπόθεσής τους. Συνεπώς, αδικαιολόγητες καθυστερήσεις στον τομέα αυτό δύναται να επιβαρύνουν τη βλάβη που ενδεχομένως υπέστησαν οι ενδιαφερόμενοι.

43. Επιπλέον, το Δικαστήριο θεωρεί ότι το διακύβευμα της επίδικης διαδικασίας αποτελεί σημαντικό στοιχείο για την εκτίμηση της ενδεχόμενης ηθικής βλάβης. Όσο σημαντικότερο είναι το διακύβευμα της διαδικασίας για την προσωπική κατάσταση κάθε προσφεύγοντα, τόσο εντονότερες είναι η ταλαιπωρία και η αβεβαιότητα στις οποίες υπόκειται (πιο κάτω παράγραφος 39).

44. Τέλος, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι απολαμβάνει μίας σχετικής διακριτικής ευχέρειας στην άσκηση της εξουσίας με την οποία το περιβάλλει το άρθρο 41, όπως μαρτυρούν το επίθετο «δίκαιη» και η φράση «εφόσον συντρέχει λόγος» (*Guzzardi κατά Ιταλίας*, απόφαση της 6 Νοεμβρίου 1980, série A no 39, σελ. 42, § 114). Δεδομένου αυτού, και εκτός από την περίπτωση κατά την οποία καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η διαπίστωση της παραβίασης παρέχει αφ'εαυτής μία επαρκή δίκαιη ικανοποίηση για την ηθική βλάβη, το Δικαστήριο πρέπει να φροντίζει ώστε το επιδικαστέο ποσό να είναι εύλογο ως προς τη σοβαρότητα της διαπιστωθείσας παραβίασης. Πρέπει ειδικότερα να λαμβάνει υπόψη κατά τον υπολογισμό τα ποσά που έχουν ήδη επιδικασθεί σε παρόμοιες υποθέσεις και, εφόσον

πρόκειται για μία κοινή διαδικασία, τον αριθμό των προσφευγόντων και το συνολικό επιδικασθέν ποσό.

β) Η εφαρμογή των εν λόγω κριτηρίων στην προκειμένη περίπτωση

45. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι, απ'όλα τα στοιχεία που μπορούν να ληφθούν υπόψη κατά την εκτίμηση της ηθικής βλάβης που οι προσφεύγοντες υπέστησαν εν προκειμένω, ορισμένα οδηγούν σε μείωση και άλλα σε αύξηση του ποσού προς επιδίκαση.

46. Σε ό,τι αφορά εκείνα που οδηγούν σε μείωση του ποσού, το Δικαστήριο σημειώνει καταρχήν ότι οι πενήντα οκτώ προσφεύγοντες είχαν εισάγει από κοινού την επίμαχη διαδικασία ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων για να αμφισβητήσουν τη νομιμότητα μίας διοικητικής πράξης. Δεν είχαν ως εκ τούτου καταθέσει ενώπιον των αρμόδιων δικαστηρίων χωριστές αιτήσεις, αλλά επιδίωκαν όλοι τον ίδιο σκοπό, ήτοι την εξέταση από το Συμβούλιο της Επικρατείας της νομιμότητας της αμφισβητούμενης πράξης. Επιπλέον, σε μία διαδικασία ακύρωσης ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων, ο αριθμός των αιτούντων ουδόλως μπορεί να επηρεάσει την έκβαση της διαδικασίας η οποία αφορά αποκλειστικά τη νομιμότητα της επίδικης διοικητικής πράξης. Το Δικαστήριο θεωρεί έτσι ότι, σε σύγκριση με μία αστική διαδικασία όπου οι αιτούντες καταθέτουν μαζί ατομικές αιτήσεις αποζημίωσης, ο κοινός σκοπός της επίδικης διαδικασίας ήταν από τη φύση του ικανός να μετριάσει την ταλαιπωρία και την αβεβαιότητα εξαιτίας της καθυστέρησης.

47. Σε ό,τι αφορά τα στοιχεία που οδηγούν σε αύξηση του ποσού προς επιδίκαση, το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη τα ακόλουθα. Είναι βέβαιο ότι το οικονομικό διακύβευμα της επίδικης διαδικασίας για τους προσφεύγοντες δεν ήταν άμεσο αλλά μόνο έμμεσο. Πράγματι, μοναδικός σκοπός της αίτησης ακύρωσης ήταν η αμφισβήτηση της νομιμότητας των προσβαλλόμενων διοικητικών πράξεων. Ωστόσο, σύμφωνα με υπολογισμούς των ίδιων των προσφευγόντων, η αξία της περιουσίας τους η οποία παρέμενε δεσμευμένη ανερχόταν σε περίπου 24.000.000 ευρώ. Το Δικαστήριο θεωρεί ως εκ τούτου ότι το διακύβευμα των επίδικων διαδικασιών, η έκβαση των οποίων θα ήταν καθοριστική για την δυνατότητα των προσφευγόντων να εκμεταλλευτούν την περιουσία τους, ήταν από τη φύση του ικανό να εντείνει τη βλάβη την οποία υφίσταντο οι ενδιαφερόμενοι εξαιτίας της μακράς διάρκειας.

48. Λαμβανομένων υπόψη των όσων προηγούνται, το Δικαστήριο εκτιμά ότι η επιμήκυνση των επίδικων διαδικασιών πέραν της «λογικής προθεσμίας» προκάλεσε στους προσφεύγοντες μία βέβαιη ηθική βλάβη η οποία δικαιολογεί τη χορήγηση αποζημίωσης. Λαμβάνει επίσης υπόψη τον αριθμό των προσφευγόντων, τη φύση της διαπιστωθείσας παραβίασης καθώς και την ανάγκη καθορισμού των ποσών κατά τρόπο που το συνολικό ποσό να συνάδει με τη νομολογία του επί παρόμοιων υποθέσεων και να είναι εύλογο υπό το φως του διακυβεύματος της εν λόγω διαδικασίας. Βασιζόμενο στους συλλογισμούς που προηγήθηκαν και αποφαινόμενο κατά δίκαιη κρίση, το Δικαστήριο επιδικάζει για την αιτία αυτή 4.000 ευρώ σε κάθε έναν από τους προσφεύγοντες αριθ. 1-9, 12-19, 23, 26-31, 33-40, 42-44, 46-49 και 58 και 2.500 ευρώ σε κάθε έναν από τους προσφεύγοντες αριθ. 10-11, 20-22, 24-25, 32, 41, 45 και 50-57, πλέον οποιουδήποτε ποσού μπορεί να οφείλεται ως φόρος.

B. Έξοδα και δικαστική δαπάνη

1. Η απόφαση του τμήματος

49. Το τμήμα έκρινε ότι οι αξιώσεις των προσφευγόντων για την αιτία αυτή δεν ήταν λεπτομερείς ούτε συνοδεύονταν από τα απαραίτητα έγγραφα. Απέρριψε λοιπόν το αίτημά τους ως προς τούτο.

2. Οι θέσεις των διαδίκων και η εκτίμηση του Δικαστηρίου

50. Οι διάδικοι δεν διατύπωσαν παρατηρήσεις ως προς το ζήτημα αυτό. Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο δε θεωρεί απαραίτητο να επιδικάσει κάποιο ποσό στους προσφεύγοντες για την αιτία αυτή.

Γ. Τόκοι υπερημερίας

51. Το Δικαστήριο κρίνει προσηκόν να βασίσει το επιτόκιο των τόκων υπερημερίας στο επιτόκιο δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας προσαυξημένο κατά τρεις εκατοστιαίες μονάδες.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

1. *Αποφαίνεται ομόφωνα ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης.*

2. Αποφαίνεται, με δεκαπέντε ψήφους έναντι δύο, ότι:

α) το εναγόμενο Κράτος οφείλει να καταβάλει, εντός τριών μηνών, 4.000 (τέσσερις χιλιάδες) ευρώ σε κάθε έναν από τους προσφεύγοντες αριθ. 1-9, 12-19, 23, 26-31, 33-40, 42-44, 46-49 και 58 και 2.500 (δύο χιλιάδες πεντακόσια) ευρώ σε κάθε έναν από τους προσφεύγοντες αριθ. 10-11, 20-22, 24-25, 32, 41, 45 και 50-57 για ηθική βλάβη, πλέον οποιουδήποτε ποσού που μπορεί να οφείλεται ως φόρος.

β) από τη λήξη της προθεσμίας αυτής και μέχρι την καταβολή, τα ποσά αυτά θα προσαυξηθούν με τόκους υπολογιζόμενους με επιτόκιο ίσο με το επιτόκιο δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, το οποίο θα ισχύει κατά την εν λόγω περίοδο, προσαυξημένο κατά τρεις εκατοστιαίες μονάδες.

3. Απορρίπτει, ομόφωνα, το αίτημα δίκαιης ικανοποίησης κατά τα λοιπά.

Συντάχθηκε στην γαλλική και την αγγλική γλώσσα και εκφωνήθηκε δημοσία στο Μέγαρο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, στο Στρασβούργο, στις 15 Φεβρουαρίου 2008.

(υπογραφή)

Vincent Berger

Γραμματέας

(υπογραφή)

Jean-Paul Costa

Πρόεδρος

Στην παρούσα απόφαση επισυνάπτονται, σύμφωνα με το άρθρο 45 § 2 της Σύμβασης και 74 § 2 του κανονισμού, οι ακόλουθες χωριστές απόψεις:

- συγκλίνουσα άποψη του δικαστή κ. Bratza με την οποία συντάσσεται ο δικαστής κ. Ροζάκης
- εν μέρει αποκλίνουσα άποψη των δικαστών κκ. Zupančič και Zagrebelsky.

J.-P.C

V.B.

ΣΥΓΚΛΙΝΟΥΣΑ ΑΠΟΨΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗ κ. BRATZA ΜΕ ΤΗΝ ΟΠΟΙΑ
ΣΥΝΤΑΣΣΕΤΑΙ Ο ΔΙΚΑΣΤΗΣ κ. ΡΟΖΑΚΗΣ

Δηλώνω τη συμφωνία μου με το αποτέλεσμα στο οποίο κατέληξε η πλειοψηφία του Διευρυμένου Τμήματος στην παρούσα απόφαση και στη συγγενή απόφαση *Αρβανιτάκη-Ρομποτή και λοιποί κατά Ελλάδα*, αλλά προτιμώ να εξηγήσω εν συντομία τον λόγο χρησιμοποιώντας τη δική μου φρασεολογία.

Το σημείο εκκίνησης για την εξέταση του ζητήματος που εγείρεται και στις δύο υποθέσεις, είναι το ίδιο το άρθρο 41. Όπως προκύπτει από τη φρασεολογία του εν λόγω άρθρου, όχι μόνο η χορήγηση στον προσφεύγοντα από το Δικαστήριο μίας χρηματικής ή άλλης επανόρθωσης σε περίπτωση διαπίστωσης παραβίασης της Σύμβασης αποτελεί ένα μέτρο που υπόκειται στη διακριτική ευχέρεια του Δικαστηρίου, αλλά οποιαδήποτε ικανοποίηση επιδικάζεται στον ζημιωθέντα διάδικο πρέπει να είναι «δίκαιη». Σε περίπτωση ηθικής βλάβης, το εν λόγω επίθετο συνεπάγεται ότι κάθε επιδικαστέο ποσό πρέπει να αντανakλά τη φύση του παραγνωρισθέντος συμβατικού δικαιώματος, τη σοβαρότητα της διαπιστωθείσας παραβίασης και τις συνέπειές της για τον προσφεύγοντα.

Όταν το Δικαστήριο διαπιστώνει παραβίαση του άρθρου 6 της Σύμβασης λόγω της υπερβολικής διάρκειας της εθνικής διαδικασίας, συνηθίζει να επιδικάζει στον προσφεύγοντα που δικαιώνεται μία χρηματική επανόρθωση η οποία αντανakλά τη στέρηση, το άγχος και την ταλαιπωρία που προκάλεσε στον ενδιαφερόμενο η μη αποδεκτή βραδύτητα στη διεξαγωγή της διαδικασίας η οποία αποδίδεται στα εθνικά δικαστήρια. Σε περίπτωση που ο προσφεύγων ενεργεί ατομικά ή αποτελεί μέλος μίας μικρής ομάδας ατόμων που είναι διάδικοι στην ίδια εθνική διαδικασία, η επιδίκαση μίας δίκαιης ικανοποίησης δεν παρουσιάζει συνήθως κανένα πρόβλημα. Το Δικαστήριο, αποφαινόμενο κατά «δίκαιη κρίση», επιδικάζει συνήθως ένα ποσό που συνυπολογίζει τη συνολική διάρκεια της διαδικασίας, τον αριθμό των βαθμών δικαιοδοσίας από τους οποίους πέρασε η διαδικασία και τον βαθμό στον οποίο ο προσφεύγων μπορεί να συνέβαλε στη συνολική διάρκεια. Λαμβάνει επίσης υπόψη τα ποσά που επιδικάστηκαν σε παρόμοιες υποθέσεις εναντίον του ίδιου ή των ίδιων εναγομένων Κρατών προκειμένου να διασφαλίσει, στο μέτρο του δυνατού, μία ομοιογενή προσέγγιση.

Ωστόσο, όταν, όπως στην προκειμένη υπόθεση, το παράπονο για υπερβολική διάρκεια της διαδικασίας προέρχεται από έναν μεγάλο αριθμό διαδίκων στην ίδια

πολιτική δίκη, ένα πρόσθετο στοιχείο πρέπει να λαμβάνεται υπόψη, ήτοι η αναλογικότητα του συνολικού επιδικασθέντος ποσού. Ακόμα κι αν το Δικαστήριο διαπιστώσει ότι παραβιάστηκε το συμβατικό δικαίωμα του κάθε ατόμου, το συνολικό ποσό του επιδικασθέντος ποσού κατ'εφαρμογή του άρθρου 41 δεν μπορεί να είναι δυσανάλογο προς τη φύση και τη σοβαρότητα της διαπιστωθείσας παραβίασης, συμπεριλαμβανομένου του γεγονότος ότι αυτή σχετίζεται με την υπερβολική διάρκεια μίας μόνο διαδικασίας. Η τήρηση της εν λόγω αρχής είναι σημαντική σε βαθμό που να αιτιολογεί μία σημαντική μείωση του ποσού που θα είχε επιδικαστεί σε κάθε προσφεύγοντα αν ήταν μοναδικός διάδικος στη δίκη, ή μέλος μίας μικρότερης ομάδας διαδίκων.

Στην παρούσα υπόθεση, το οικονομικό διακύβευμα στις εσωτερικές διαδικασίες ήταν δίχως αμφιβολία πολύ σημαντικό. Ωστόσο, η υπόθεση ενώπιον του Διευρυμένου Τμήματος δεν αφορά τη ζημία την οποία υπέστησαν οι προσφεύγοντες αλλά την ηθική βλάβη ως προς τη διάρκεια της αστικής διαδικασίας. Κατά την άποψή μου, ένα ποσό όπως αυτό που επιδίκασε το τμήμα, πάνω από 450.000 ευρώ για την υπερβολική διάρκεια μίας μόνο διαδικασίας, παραγνωρίζει την αρχή της σφαιρικότητας και πρέπει να μειωθεί σημαντικά.

Οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν ότι τα επιδικαστέα για ηθική βλάβη ποσά δε θα έπρεπε να εξαρτώνται από τον αριθμό των προσφευγόντων και ότι δεν έχει λογική βάση ο ισχυρισμός ότι όσο περισσότερα είναι τα άτομα στα οποία προκαλείται ηθική βλάβη λόγω της υπερβολικής διάρκειας μίας διαδικασίας, τόσο λιγότερη στέρηση και οδύνη υφίστανται.

Δεν μπορώ να συνταχθώ με το παραπάνω επιχείρημα. Κατά την άποψή μου υπάρχουν, όπως ορθά αναφέρεται στην απόφαση, σημαντικά πλεονεκτήματα για τους ίδιους τους αιτούντες καθώς και για την ορθή απονομή της δικαιοσύνης, όταν ενεργούν από κοινού αντί να καταθέτουν όμοιες αιτήσεις μέσα στα πλαίσια διαφορετικών διαδικασιών. Η κατανομή της ευθύνης για τη διεξαγωγή της διαδικασίας καθώς και η σημαντική εξοικονόμηση εξόδων για κάθε προσφεύγοντα που συνήθως επιτρέπει η συμμετοχή ως διαδίκου σε μία από κοινού διαδικασία την οποία χειρίζεται και συντονίζει μία μόνο ομάδα εκπροσώπων, αποτελούν σημαντικά πλεονεκτήματα που το Δικαστήριο πρέπει να λαμβάνει υπόψη όταν εκτιμά το εύρος της στέρησης, της οδύνης και της ταλαιπωρίας που οι καθυστερήσεις στη διαδικασία προκάλεσαν στους προσφεύγοντες μεμονωμένα.

Αν και οι απόψεις μπορούν δικαιολογημένα να διαφέρουν ως προς το αν τα επιδικαστέα από το Διευρυμένο Τμήμα ποσά στην προκειμένη περίπτωση συνάδουν προς την επιθυμητή ισορροπία μεταξύ της αποζημίωσης των προσφευγόντων μεμονωμένα λόγω παραβίασης των συμβατικών δικαιωμάτων τους και της διατήρησης της αναλογικότητας του συνολικού ποσού, είμαι διατεθειμένος ωστόσο να αποδεχθώ τα ποσά που η πλειοψηφία επιδικάζει κατά δίκαιη κρίση.

EN MEREI ΑΠΟΚΛΙΝΟΥΣΑ ΑΠΟΨΗ ΤΩΝ ΔΙΚΑΣΤΩΝ κκ. ZUPANČIĆ ΚΑΙ
ZAGREBELSKY

(Μετάφραση)

Δυστυχώς, δεν μπορούμε να συνταχθούμε με τη θέση της πλειοψηφίας σε ό,τι αφορά την εφαρμογή του άρθρου 41 της Σύμβασης, όταν διαπιστώνεται παραβίαση του δικαιώματος για εύλογη διάρκεια των επίδικων διαδικασιών.

Το ζήτημα που έπρεπε να εξετάσει το Διευρυμένο Τμήμα ήταν κατά πόσο το γεγονός ότι οι προσφεύγοντες ήταν πολυάριθμοι μπορούσε να βρίσκεται μεταξύ των κριτηρίων που χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό του ποσού της αποζημίωσης για ηθική βλάβη. Η πλειοψηφία απάντησε θετικά (στην παράγραφο 41 της απόφασης) δηλώνοντας ότι «ένας μεγάλος αριθμός συμμετεχόντων θα έχει το πιθανότερο αντίκτυπο στο ποσό της δίκαιης ικανοποίησης που θα επιδικαστεί για ηθική βλάβη», ότι «ο αριθμός των ατόμων που συμμετέχουν σε μία κοινή διαδικασία ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων δεν είναι αδιάφορος από την άποψη της ηθικής βλάβης που μπορεί να υπέστη καθένας εξαιτίας της διάρκειας της διαδικασίας αυτής, αν τον συγκρίνουμε με την ηθική βλάβη που θα υφίστατο ένα άτομο που θα είχε εισάγει την ίδια διαδικασία μεμονωμένα» και ότι «η συμμετοχή σε μία ομάδα ατόμων που έχουν αποφασίσει να ασκήσουν προσφυγή στην ίδια νομική ή πραγματική βάση συνεπάγεται ότι τόσο τα πλεονεκτήματα όσο και τα μειονεκτήματα μία κοινής διαδικασίας θα μοιραστούν εξίσου».

Ακόμα κι αν, ακολουθώντας μία πρακτική την οποία θεωρούμε αμφισβητήσιμη, η απόφαση δεν διευκρινίζει το συλλογισμό που οδηγεί στην υπόδειξη του επιδικαστέου ποσού (και εξετάζει ακόμα λιγότερο το ζήτημα κατά πόσο η αποζημίωση θα πρέπει να είναι ίδια για κάθε θύμα της παραβίασης), μπορούμε ωστόσο να διακρίνουμε τη σημασία του νέου κριτηρίου, το οποίο οδήγησε σε σημαντική μείωση της αποζημίωσης σε σχέση με τη συνήθη πρακτική.

Όμως κατά την γνώμη μας ουδείς λόγος υφίσταται, ψυχολογικού ή άλλου χαρακτήρα, που θα μπορούσε να δικαιολογήσει την δήλωση αρχής την οποία υιοθέτησε το Διευρυμένο Τμήμα. Δε θεωρούμε επιπλέον ότι μπορούμε να διακρίνουμε οποιαδήποτε συγγένεια ή ομοιότητα της παρούσας κατάστασης με το ζήτημα των συλλογικών αγωγών και των κριτηρίων που χρησιμοποιούνται σε αυτές τις περιπτώσεις για τον υπολογισμό των ποσών (για υλική ζημία) που επιδικάζονται σε κάθε νικήσαντα διάδικο. Πιστεύουμε ότι, ανεξαρτήτως του αριθμού των θυμάτων, καθένα εξ αυτών πρέπει να αποζημιωθεί, «εφόσον συντρέχει λόγος», για τις συνέπειες που υπέστη λόγω της παραβίασης θύμα της οποίας υπήρξε. Η δίκαιη ικανοποίηση δικαίως προβλέπεται από το άρθρο 41 για την αποζημίωση του θύματος μίας παραβίασης στο μέτρο του δυνατού. Το διακύβευμα της εθνικής διαδικασίας και οι συνέπειές της για τον προσφεύγοντα είναι κατά την άποψή μας στοιχεία καθοριστικής σημασίας που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη.

Συνεχίζοντας τον παραπάνω συλλογισμό, θεωρούμε ότι δεν υπάρχει λόγος να ληφθεί υπόψη το συνολικό ποσό που επιδικάστηκε στους προσφεύγοντες, με σκοπό να μειωθεί το εν λόγω ποσό κατά τρόπο που βαρύνει κάθε θύμα (βλέπε παράγραφο 44).

Δεδομένου αυτού, προσθέτουμε ότι μπορούμε εύλογα να κατανοήσουμε την ανησυχία του Δικαστηρίου για το ύψος των σχετικών ποσών αν αυτά δεν μειώνονταν. Ωστόσο κατά την άποψή μας ένα τέτοιο πρόβλημα αποτελεί αναπόφευκτη συνέπεια των διαφόρων αμφισβητούμενων πλευρών της πρακτικής του Δικαστηρίου ως προς την εφαρμογή του άρθρου 41 σε περίπτωση παραβίασης του δικαιώματος για εύλογη διάρκεια των διαδικασιών. Οι εν λόγω πλευρές ποικίλλουν από μία σχεδόν αυτόματη παραδοχή ότι υφίσταται ηθική βλάβη, χωρίς να ζητηθεί σχετική απόδειξη ή επιχείρημα, και τη χρήση μαθηματικών κριτηρίων υπολογισμού τα οποία λαμβάνουν υπόψη τη συνολική διάρκεια της διαδικασίας, ακόμα και για την περίοδο που αναγνωρίζεται ως αιτιολογημένη, έως τη χρήση επί τούτου κλιμάκων οι οποίες δεν σχετίζονται με την πρακτική του Δικαστηρίου σε περιπτώσεις παραβιάσεων που προκαλούν πολύ μεγαλύτερη οδύνη στα θύματα (άρθρα 2, 3, 8, 10 κλπ.).

Κατά την άποψή μας, αντί να επέμβει εκ των υστέρων εισάγοντας ένα νέο και άκρως αμφισβητήσιμο κριτήριο, το Δικαστήριο έπρεπε να επανεξετάσει τις αιτίες των συνεπειών τις οποίες θέλησε να αποφύγει.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΕΥΓΟΝΤΩΝ

1. Γεώργιος ΚΑΚΑΜΟΥΚΑΣ
2. Χαρίσιος ΚΑΚΑΜΟΥΚΑΣ
3. Ευαγγελία ΚΑΚΑΜΟΥΚΑ
4. Μαρία ΛΙΟΥΤΑ
5. Στυλιανή ΚΑΚΑΜΟΥΚΑ
6. Βασιλική ΑΖΑ
7. Σταύρος ΚΑΚΑΜΟΥΚΑΣ
8. Αντώνιος ΚΑΚΑΛΙΑΝΤΗΣ
9. Βασιλική ΝΥΦΟΥΔΗ
- 10.Βασιλική ΚΟΥΣΙΩΤΑ
- 11.Στυλιανή ΑΖΑ
- 12.Νικόλαος ΚΑΚΑΜΟΥΚΑΣ
- 13.Παναγιώτα ΚΑΚΑΜΟΥΚΑ
- 14.Αντώνιος ΚΑΚΑΜΟΥΚΑΣ
- 15.Βασίλειος ΚΑΚΑΜΟΥΚΑΣ
- 16.Χρήστος ή Χριστόδουλος ΚΑΚΑΜΟΥΚΑΣ
- 17.Βασιλική ΒΛΑΧΟΥ
- 18.Μαρία ΤΣΙΟΡΛΙΝΗ
- 19.Αναστασία ΠΟΥΦΛΗ ή ΧΑΤΖΗΠΟΥΦΛΗ
- 20.Σύρμω ΑΡΓΥΡΟΥΔΗ
- 21.Γιαννούλα ΜΑΤΖΙΡΗ
- 22.Κυριακή ΠΛΟΥΣΙΟΥ
- 23.Ιωάννα ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ
- 24.Μαρία ΜΑΤΖΑΡΛΗ
- 25.Βασιλική ΧΑΤΖΗΣΤΟΓΙΑΝΝΟΥΔΗ
- 26.Δημήτριος ΚΥΡΤΣΟΥΔΗΣ
- 27.Χαρίλαος ΚΥΡΤΣΟΥΔΗΣ
- 28.Βασίλειος ΛΑΤΤΟΣ
- 29.Παναγιώτα ΠΑΤΕΡΑ
- 30.Αναστασία ΛΑΤΤΟΥ
- 31.Αλέξανδρος Αθανασίου ΛΑΤΤΟΣ
- 32.Ευάγγελος ΛΑΤΤΟΣ

- 33.Μαρία ΑΡΓΥΡΙΟΥ
- 34.Παναγιώτης ΛΑΤΤΟΣ
- 35.Γεώργιος ΛΑΤΤΟΣ
- 36.Δημήτριος ΛΑΤΤΟΣ
- 37.Ιωάννα ή Γιαννούλα ΚΑΚΑΛΙΑΝΤΗ
- 38.Αλέξανδρος Γεωργίου ΛΑΤΤΟΣ
- 39.Κωνσταντίνος ΛΑΤΤΟΣ
- 40.Βασιλική ΧΟΛΙΔΗ
- 41.Νίκη ΔΗΜΟΥΔΗ
- 42.Πασχάλης ΛΑΤΟΣ-ΠΑΝΟΥΣΗΣ
- 43.Σταύρος ΠΑΝΟΥΣΗΣ
- 44.Λουΐζα ΠΑΣΧΑΛΟΥΔΗ
- 45.Ανδρομάχη ΜΠΑΛΟΚΩΣΤΑ
- 46.Σόλων ΚΟΥΦΑΛΙΩΤΗΣ
- 47.Ελένη ΛΑΤΤΟΥ
- 48.Δημήτριος ΛΑΤΤΟΣ
- 49.Φανή ΚΑΡΑΚΑΣΗ
- 50.Ευτυχία ΚΟΝΤΟΥΛΗ
- 51.Χρυσή ΜΠΑΜΠΑΡΑΤΣΑ
- 52.Νικόλαος ΤΣΟΛΑΚΗΣ
- 53.Ευαγγελία ΖΛΑΤΑΝΟΥ
- 54.Μαρία ΜΑΛΙΓΓΟΥ
- 55.Αθανάσιος ΤΣΙΟΛΑΚΗΣ
- 56.Μαρία ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΥ
- 57.Φανή ΤΣΙΤΣΑΚΗ
- 58.Αικατερίνη ΓΚΙΟΚΑ